

(/)

🏠 (/) > Sundhed, sygdom (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom>)

> Bøger (<http://www.historie-online.dk/boger>)

> Anmeldelser (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > Billeder fra en anden verden

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/det-midtjyske-rigshospital>)

Billeder fra en anden verden

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 3592

Del artikel: **f** ([https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-](https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/billeder-fra-en-anden-verden)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/billeder-fra-en-anden-verden](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/billeder-fra-en-anden-verden)) **t**

(<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på [\[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/billeder-fra-en-anden-verden\]\(http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/billeder-fra-en-anden-verden\)\) **in**](http://www.historie-</p></div><div data-bbox=)

([\[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/billeder-fra-en-anden-verden&title=\]\(http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/billeder-fra-en-anden-verden&title=\)\)](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-</p></div><div data-bbox=)

Poul Duedahl

Billeder fra en anden verden

Gads Forlag, 200 sider, ill. Pris: kr. 249.95 kr.

Endnu et mesterværk

Den nyudnævnte professor i historie ved Aalborg Universitet, Poul Duedahl, har endnu en gang præsteret at skrive en bog af høj, høj klasse. I et sprog, der både er frydefuldt, forargende og fortællende, som placerer forfatteren og forskeren i en liga helt for sig selv.

Af Erik Ingemann Sørensen

"Inde på den anden side, bag de tykke mure, boede de. De gale. De unormale. De afsindige. Afvigerne. Originalerne. Vanskabningerne.

Idioterne. Taberne. Tosserne. Undermålerne. Minusindividerne." (s.7)

Kapow – så er døren til De Kellerske Anstalter i Brejning ellers sparket op. Og alle suspekter substantiv-mennesker myldret ud. Det er så sublimt sat op, at man reverenter talt snubler ind i bogens fortælleunivers og glemmer alt andet omkring sig. For sådan var det jo. Dengang. I slutningen af 1950'erne.

Martin og Johannes i Brejning. Fotografi fra 1958. Illustration fra bogen.

Farlige steder

Der var to steder, hvor vi fæstningsdrengene vidste, der lå gysende oplevelser, som kun ventede på nysgerrige fredericiadrenge. Det ene var kvægslagteriet i Kongensgade. De skrækslagne dyr, der blev aflivet med et skud fra en bolt pistol, og så skvattede døde om. Bedst var det, hvis man var så heldig at opleve en tyr gå amok. Men fik en af slagterne øje på os, så var det med at komme væk i en fart. For ikke at få sådan en over nakken.

Det andet gysende sted var i Brejning midt mellem Fredericia og Vejle. Her kunne man ofte se alumnerne komme spadserende sammen med en plejer. Eller rettere: plejeren kom rent faktisk trækkende med dem. Bundet sammen som de var. De var meget farlige, mente vi drenge. Og fortalte så den ene hårrejsende historie efter den anden. Løgn og latin var det.

De af dem, der kunne gøre sig sammen med andre – uden alt for mange problemer – blev så "lejet ud" til gårdmændene på egnen. Som nu bonden M.M., der herved fik billig arbejdskraft. Som Peter. Han passede køerne og grisene og boede rent faktisk i stalden i et særligt aflukke. I pløjesæsonen kunne

man årle og silde høre ham tumle med hestene. Det mindede desværre meget om "Den enfoldige morder" eller "Pelle Erobreren". Eller om bysbarnet Henrik Pontoppidans "Fra hytterne".

Den slags minder dukker frem, når Poul Duedahls pen tegner billedet så stærkt. Han formår virkelig at finde klangbunden hos læserne.

Markarbejde. Illustration fra bogen

Men hvad har slagteriet og alumnerne overhovedet med hinanden at gøre? Vi så ikke disse "minusmennesker" i Fredericias gader. De var gemt væk. Skulle det på en eller anden måde alligevel ske, ja, så talte man ikke om det. Når man så så plejerne komme "trækkende" med dem, ja, så var det for ikke alt for reflekterende pubertetshjerner nærliggende at betragte dem, som vi gjorde. Dengang.

Det moderne menneske

I 1800 tallet opstod et nyt begreb: det moderne menneske. Et begreb der blev til en norm. "Det moderne menneske var et individ, for hvem arbejdet var selve målet med tilværelsen, og som hyldede nyttige dyder som flid og sparsommelighed, punktlighed, effektivitet og disciplin...(s. 11). Så snart der bliver tale om en norm, sættes der også nogle skel. Skel mellem dem, der er inde og dem, der er ude. Så kommer der hurtigt et Kainsmærke på den sidste gruppe: det gale menneske. Et menneske som "var uden hjernekapacitet til at rumme kulturen og ude af stand til at styre sine drifter..." (s. 13)

Her dukker teologen Johan Keller op. På hans initiativ samles nu en del af de, der ikke passede ind i formelen "det moderne menneske".

Herefter var der åbnet visse muligheder for at tage hånd om disse mennesker. Han fik oprettet "De Kellerske Aandssvageanstalters Forsøgsafdeling" på Nørrebro i København. Foretagsom, som han var, fik han skabt flere filialer i hovedstadsområdet. Efter hans tidlige død overtog sønnen arbejdet med stor iver.

Han tog initiativ til, at der efterhånden kom institutioner rundt om i landet, hvor disse "ikkemennesker" kunne opholde sig.

"Ebberødgård" nord for København var en tid den mest kendte. Men så fandt Christian Keller Brejning på sydsiden af Vejle Fjord. Her var lys, her var frisk luft, og her kunne de åndssvage...bevæge sig uden andre indskrænkninger i friheden end at de skulle blive inden for anstaltens vide grænser. På den måde behøvede man ikke låse dem inde. Her kunne de arbejde, adspredte sig og bevæge sig i det fri uden at beleme nogen.." (s.27). Man kan så føje til: her kunne de få lov til at være almindelige mennesker – i det omfang det var muligt.

Poul Duedahl har givet et af kapitlerne overskriften "Slotte til idioter". Heri ligger der en fin dobbelthed. På den ene side er det udtryk for den store undren over, at disse "ikkemennesker" skulle opholde sig under så store forhold. På den anden side dækker udtrykket egentlig ret godt det indtryk, de nye institutionsbygninger gjorde på udenforstående.

For de var vitterlig et gigantisk byggeri, der tog sin begyndelse i Brejning.

Mandshjemmet i Brejning under opførelse 1899. Billede fra bogen.

Når patienterne kom til Brejning, blev de vurderet. "Den foretrukne metode til at rubricere de mange forskellige typer åndssvage var at sortere dem efter deres nytteværdi. Derfor havde Keller indrettet sin anstalt med forskellige selvstændige afdelinger svarende til patienternes arbejdsevne... Hvilken "klasse" af åndssvaghed, man som ny patient tilhørte, var altså ensbetydende med, hvilken grad af læredygtighed man var i besiddelse af, og hvad man var i stand til at producere for samfundet. Om man var egnet til landarbejde eller ikke. Om man var i stand til at modtage undervisning eller ikke..."(s.37).

Denne "brugbarhedsvurdering" var nok lemfældig. Men for nogle gav den mulighed for at få en dagligdag, hvor de følte, de kunne noget. At de kunne bidrage med noget. Den vinkel er det vigtigt at have med.

De plejkrævende åndssvage

Men der var en stor del af patienterne, der ikke kunne noget overhovedet. For disse ændredes livet: "At komme på anstalt var for dem et spørgsmål om at få ordnede forhold, klæder på kroppen, tag over hovedet og mad på bordet. Hvor de svageste i andre sammenhænge blev udstødt, gjorde De Kellerske Anstalter deres til at give dem et værdigt liv..." (s.49).

Flere steder i bogen fornemmer man klart den nerve for de svage, som vibrerer hos forfatteren. Det virkeligt fine – som altid hos Duedahl – er, at han ikke forfalder til "føleri". Han er den nøgterne, analyserende fortæller, men med en fin forholden sig til emnet. I et menneskeligt perspektiv.

Et af de smukke eksempler på dette er historien om Johanne Marie Nielsen, der kom til Brejning i 1914. Hun kom fra en fattig husmandsfamilie og blev interneret på kvindeasylet. Om hende skrev lægen:

"Hun er 130 cm høj. Hun smiler af og til, når der under undersøgelsen sker et eller andet uheld, og finder sig med en engleagtig tålmodighed i alle de demonstrationer og fotograferinger, hendes tilstand giver anledning til. Med sine misdannede hænder kan hun hjælpe sig selv ved påklædning og måltider. Hun er meget lydlig og villig. Er forfængelig og vil gerne pyntes. Hendes sind er livligt og næsten gemytligt. Der spores ingen længsel efter hjemmet hos hende..." (s.49).

Kort forinden har Poul Duedahl en isnende kommentar til den tilværelse, mange af patienterne havde måttet lide sig igennem. Hvis ikke de var kommet til Brejning.

"Institutionaliseringen af det gale menneske var en klar forbedring for dem, der, på grund af psykiske eller fysiske abnormiteter, havde levet en ussel tilværelse som udstillingsgenstande. Og for de ustyrlige eksemplarer som havde været planket inde eller stået tøjret rundt om på marker og i staldbygninger sammen med kreaturerne..."

Her husker de fleste nok filmen om Joseph Carey Merrick: "Elefantmanden". (<https://www.thevintagenews.com/2018/08/23/elephant-man-joseph-merrick/>)

De uartige piger

Titusindvis passerer dagligt Sprogø uden at tænke over, at her anbragte man også personer, der ikke passede ind i systemet. Her var pigerne et stort problem. Piger, der var i besiddelse af en "moralisk defekt" – blandt andet i form af en voldsom seksualdrift, blev "indlagt" midt ude i Storebælt. Endda på ubestemt tid.

I 1934 blev sterilisering af åndssvage lovgiggjort i Danmark. Det ligger der spændende materiale om på www.webarkiv.ft.dk, hvor man blot skal søge på åndssvage Lovgivningen. Her var Danmark meget tidligt ude med lovgivning uhyggelig tæt på racehygiejne. Endnu var omfanget af nazismens rædselshandlinger ikke slået igennem. Men det er ikke behagelig læsning.

Den eneste vej væk fra Sprogø gik via et ophold på sygehuset i Nyborg, hvor pigerne så blev steriliseret. Uden at de egentlig vidste, hvad det var der reelt skete med dem. Tak og lov har mange af pigerne, der fik deres liv ødelagt, senere fået mund og mæle.

Og så dukker barndommens voldsomme scenerier op igen. Om sommeren kunne Helle og jeg blive anbragt i en periode hos vores mormor i Nyborg. Hun var ved guder ikke nogen stor pædagog. Om end hun havde været overlærerinde. Når vores udskejelser gik for vidt, kom der omgående to trusler på bordet. Jeg kunne havne oppe i den uhyggelige store bygning med tremmer – Nyborg Statsfængsel – og Helle hos de uartige piger på Sprogø. Igen mødet med dette angstbillede, der ikke kunne andet end at skræmme. Hvad der egentlig skete, fik vi aldrig noget at vide om.

Alt dette er tak og lov fortid nu. Da juristen Niels Erik Bank-Mikkelsen blev forsorgschef i Danmark, fik de åndssvage en talsmand, der beredte nye og humane veje for forsorgen. "Det var da også Bank-Mikkelsen, der lancerede lovgivningens berømte målsætning: "at skabe en tilværelse for den åndssvage så nær det normale som muligt..." (s.143).

Derfor kan Danmark som stat bedre se sig selv i øjnene, når det drejer sig om anstændighed. Noget kunne tyde på, at vores nye statsminister yderligere vil bidrage til anstændigheden ved endelig at give børnehjemsbørnene fra Godhavn den undskyldning, de skulle have haft for længe siden.

Fortællingernes fortæller

Det er aldeles ekstraordinært, at en forfatter hele tre gange har modtaget den fornemme pris "Årets historiske bog". Her lægges der afgørende vægt på det høje faglige niveau og den fornemme formidling. Det har Poul Duedahl i den grad levet op til. DR's Danmarkshistorie skabte berettiget fornyet interesse for vores spændende historie. Poul Duedahls skrivelser lægger sig i smukkeste forlængelse heraf.

Fremover kan de historiestuderende på Aalborg Universitet møde emnet historieformidling med Poul Duedahl som cicerone.

De kommer ganske enkelt i en "Masterclass". Det kan ganske enkelt ikke gøres bedre.

[Historie-online.dk, den 3. juli 2019]

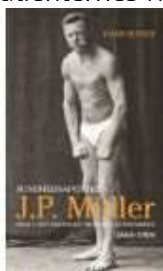
← Forrige artikel (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/det-midtjyske-rigshospital>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

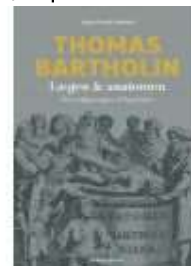
**PATIENTERNES
RIGSHOSPITAL 1757-2007**

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/patienternes-rigshospital-1757-2007>)

**SUNDHEDSAPOSTLEN J.P.
MÜLLER**

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sport-idaet-krop-sundhed-sygdom/sundhedsapostlen-jp-mueller>)

THOMAS BARTHOLIN

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/thomas-bartholin](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/sundhed-sygdom/thomas-bartholin))
